

УДК 378.4

Синіговець Л.І., Курілова В.І., Павленко В.Й.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТСЬКОЇ РОБОТИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті розглянуто результати теоретичних і експериментальних досліджень щодо готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності. Визначено критерії ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивний компонентів готовності до краєзнавчо-туристської діяльності. Експериментально перевірено ефективність впровадження методики оцінки знань і впливу інформаційних технологій в стан готовності студентів до краєзнавчо-туристської діяльності.

Ключові слова: краєзнавство, туризм, майбутні учителя фізичної культури, інформаційні технології, готовність, критерії оцінки.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність дослідження обумовлена соціально-економічними перетвореннями, що відбуваються в нашій країні і що призвели за собою зміни в системі освіти. Сучасним студентам належить стати активними учасниками соціального і духовного перетворення країни, що вимагає від них соціальної і професійної компетентності, інноваційної активності, великої рухливості, гнучкості, самостійності, відповідальності як майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої і туристської діяльності у вищому навчальному закладі досліджували Г. В. Аверкієва [1], А. П. Конох [4], В. В. Обозний [5], С. В. Панкова [6], І. М. Ткачівська [8].

Аналіз навчальних програм вищих навчальних закладів з різних дисциплін показав, що до здійснення краєзнавчо-туристської роботи з учнями можна готувати учителя будь-якого предмета. Але сьогодні великий потенціал у цьому напрямі мають учителі фізичної культури. На вчителів фізичної культури покладено відповідальну задачу формування у дітей та підлітків ціннісного ставлення до рідного краю, залучення їх до активного способу життя, заохочення до занять фізичною культурою і спортом в позаурочний час, що накладає відповідні вимоги до рівня підготовки сучасних фахівців. Відтак, вдосконалення навчального процесу з метою підвищення якості освіти, озброєння майбутніх учителів фізичної культури знаннями, вміннями, навичками розробки і впровадження краєзнавчих методів та прийомів навчання, які б забезпечували високий рівень виховного процесу [8].

Бурхливий розвиток інформаційної сфери зумовлює трансформацію наукових підходів до методик викладання, зокрема у вищих навчальних закладах. Аналіз спеціальної літератури свідчить про численні дослідження впливу інформаційного середовища на навчальний процес, а також значення інформаційних технологій для освітньої, виховної, спортивної діяльності майбутніх спеціалістів в галузі фізичного виховання та спорту [2, 3, 7].

До сучасних технічних засобів реалізації інформаційних технологій відносяться: персональні комп'ютери; локальні і глобальні обчислювальні мережі; комунікаційні засоби; телефонна техніка; відеоінформаційні системи та ін. Впровадження сучасних інформаційних технологій припускають, як правило, інтеграцію різних програмних продуктів. До складу інформаційної системи входять засоби для документального забезпечення управління, інформаційної підтримки предметних областей, комунікаційне програмне забезпечення та ін.

Разом з тим, досить багато положень прикладного характеру, особливостей і специфіки викладання окремих дисциплін у вищому навчальному закладі залишаються відкритими та потребують свого вивчення, зокрема впровадження інформаційних технологій в процесі вивчення дисциплін краєзнавчо-туристичного напрямку.

Формулювання мети роботи. *Мета дослідження* – обґрунтування теоретико-методологічних і практичних методів навчання у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури та розробка

рекомендацій щодо їх подальшого удосконалення шляхом упровадження інформаційних технологій навчання на прикладі викладання краєзнавчо-туристських дисциплін.

У ході дослідження було сформовано дві студентську групи досліджуваних контрольну і експериментальну. Контрольну групу (КГ) склало 56 студентів, які у 2015-2016 навчальному році вивчали дисципліни "Організація краєзнавчо-туристської діяльності" і "Теорія і методика викладання туризму" без використання інформаційних технологій, а до складу експериментальної групи (ЕГ) увійшли 58 студентів, які у 2016-2017 навчальному році вивчали вказані дисципліни з використанням розроблених інформаційних технологій.

При впровадженні інформаційних технологій нами було враховано, що процес навчання, який безпосередньо пов'язаний із процесом викладання краєзнавства і туризму, традиційно включає три етапи: орієнтовний або інформаційний, виконавчий і контрольні-коригувальний (рис. 1).

Педагогічний експеримент включав такі етапи: констатуючий експеримент, який полягав у оцінці початкового рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в галузі краєзнавства на основі розроблених критеріїв; впровадження інформаційних технологій в навчальний процес студентів; формувальний експеримент, який передбачав оцінку ефективності запропонованої технології; розробку практичних рекомендацій.

У ході експериментально-дослідницької роботи нами була проведена оцінка початкового рівня підготовки до краєзнавчо-туристської діяльності майбутнього вчителя фізичної культури. З метою оцінювання рівня знань з краєзнавства і туризму було проведено комп'ютерне тестування.

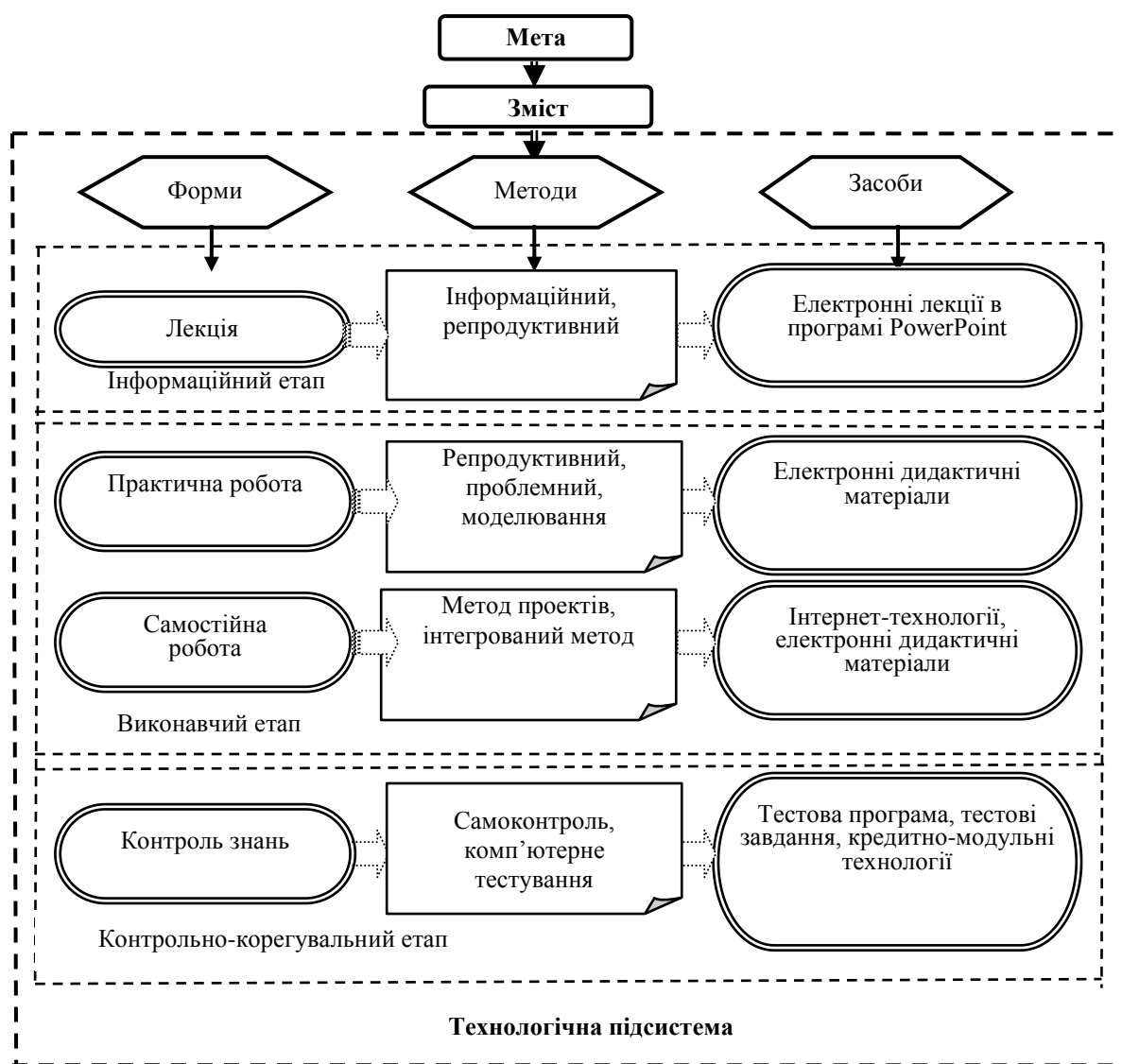

Рис. 1. Технологічна підсистема на основі використання інформаційних технологій навчання

Виклад основного матеріалу дослідження. На інформаційному етапі студентам пропонувався до вивчення навчальний матеріал у вигляді лекцій, на виконавчому етапі передбачалося виконання студентами практичних завдань, які вони виконували опираючись на знання, отримані на попередньому етапі, а контрольно-коригувальний етап забезпечував перевірку розв'язку і його можливу корекцію. Систематизувавши педагогічний досвід, у ході власних досліджень, нами запропонована технологічна підсистема, яка реалізована на основі використання інформаційних технологій.

Розглядаючи навчальну діяльність, організовану з використанням інформаційних технологій на інформаційному етапі студент одержував інформацію шляхом ознайомлення з електронними дидактичними матеріалами, на виконавчому етапі – виконував практичне та самостійне завдання на застосування отриманих знань, зразки та інструкції до яких також представлені в електронному вигляді, а контрольно-коригувальний етап забезпечував самоперевірку отриманих знань та перевірку виконання завдання і його можливу корекцію, використовуючи комп'ютерну тестову програму. Таким чином, кожний з етапів змодельованої дидактичної системи передбачав застосування інформаційних технологій.

Завдання формування мотивації студентів до краєзнавчо-туристської діяльності з учнями є найважливішою і разом з тим надзвичайно важкою в реалізації. Як нам представляється, основні шляхи полягають у формуванні у студентів установок: на соціально-значущу діяльність з школярами засобами краєзнавства; усвідомлення ціннісного потенціалу фізичної культури для процесу виховання школярів; спрямованість на гуманістичні загальнолюдські цінності, людинолюбство, добро, справедливість, віру в позитивне, успіх людини. Ухвалення даних орієнтувань є основоположним у системі цінностей студентів і, набуваючи для них особового сенсу, є важливим показником мотиваційного компоненту.

Визначальним моментом розробки підходів в оцінці операційного компоненту готовності майбутнього фахівця фізичної культури є той факт, що він існує тільки в діяльності і реалізується за рахунок складових його умінь і навичок. В умовах класифікаційної неоднозначності типології умінь і їх номенклатури ця процедура представляється важкою і недостатньо відпрацьованою. Крім того, системний підхід припускає оцінку не стільки складових його компонентів, скільки відносин між ними.

Зважаючи на досягнення фахівців та згідно з нашими розробками, нами розроблені діагностичні критерії в структурі готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

**Критерії рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури
до краєзнавчо-туристської діяльності**

Компонент та його показники		Критерії рівня готовності	Бал
Ціннісно-мотиваційний	Ставлення до краєзнавства як до професійно-необхідного виду діяльності, мотивація до застосування краєзнавства в умовах загальноосвітньої школи та позашкільних навчальних закладах	Усвідомлення необхідності застосовувати краєзнавство в процесі навчально-виховного процесу з дітьми на рівні глибоких переконань, бажання отримувати знання, вміння і навички в цій галузі	5
		Усвідомлення необхідності застосовувати краєзнавство, позитивна мотивація отримувати знання, вміння і навички в цій галузі	4
		Недостатнє усвідомлення необхідності застосовувати краєзнавство, відсутність позитивної мотивації отримувати знання, вміння і навички в цій галузі	3
		Відсутність розуміння необхідності застосовувати краєзнавство, негативна мотивація отримувати знання, вміння і навички в цій галузі	2
Когнітивний	Система знань, необхідних для успішної краєзнавчо-туристської діяльності	Володіння знаннями про можливості використання краєзнавства в навчально-виховному процесі з дітьми, самостійне постійне оновлення і розширення цих знань	5
		Володіння знаннями про можливості використання краєзнавства	4
		Недостатнє володіння знаннями про можливості використання краєзнавства	3
		Відсутність знань та прояви небажання оволодіти знаннями про можливості використання краєзнавства	2

Компонент та його показники		Критерії рівня готовності	Бал
Діяльнісний	Вміння розробляти і впроваджувати краєзнавство в навчально-виховному процесі та організувати його практичне використання в умовах загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах	Вміння розробляти краєзнавство для забезпечення навчально-виховного процесу в навчальних закладах на рівні навичок, вміння організувати навчальний процес з використанням краєзнавства	5
		Вміння розробляти краєзнавства для забезпечення навчально-виховного процесу, достатній рівень вміння організувати навчальний процес з використанням краєзнавства	4
		Недостатні уміння розробляти краєзнавство для забезпечення навчально-виховного процесу, недостатні вміння організувати навчальний процес з використанням краєзнавства	3
		Відсутність уміння розробляти краєзнавство для забезпечення навчально-виховного процесу, відсутність уміння організувати навчальний процес з використанням краєзнавства	2
Рефлексивний	Здатність адекватно оцінювати власні розробки, розуміти причинно-наслідкові зв'язки, прагнення до самовдосконалення	Прагнення до самовдосконалення, креативний підхід при розробці краєзнавства, аналіз власних розробок та методик	5
		Адекватність у оцінці власних розробок краєзнавства, їх дидактичної ефективності та привабливості для школярів	4
		Недостатнє розуміння причинно-наслідкових зв'язків між ефективним навчально-виховним процесом та застосуванням краєзнавства	3
		Відсутність розуміння причинно-наслідкових зв'язків між ефективним навчально-виховним процесом та застосуванням краєзнавства	2

Виділені компоненти є цілісною ієрархічною системою, яка в знятому вигляді відображає не тільки практичну готовність педагога до професійної діяльності, але до певної міри його особистість в цілому.

За розробленими критеріями готовності компонентів студентів до професійної діяльності з краєзнавства і туризму була впроваджена загальна оціночна шкала (табл. 2).

Високий рівень готовності студентів до краєзнавчо-туристської діяльності передбачав усвідомлення необхідності застосовувати форми і методи краєзнавства в навчально-виховному процесі з учнями на рівні глибоких переконань, ґрунтовні всебічні знання та бажання їх поглиблювати, практичні вміння і навички в цій області, а також креативний підхід до розробки краєзнавчих матеріалів.

Таблиця 2

Рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності

Рівень	Бали	Кількісна оцінка
Високий	20-18	5
Достатній	17-15	4
Середній	14-12	3
Низький	11-8	2

Достатній рівень готовності до краєзнавчо-туристської діяльності фіксувався при умові усвідомлення необхідності застосовувати краєзнавство в навчально-виховному процесі школярів, наявності достатньо міцних знань та позитивної мотивації до його застосування, практичних вмінь розробки, а також адекватної оцінки ефективності впровадження.

Коли мова йшла про середній рівень готовності до краєзнавчо-туристської діяльності, ми мали на увазі недостатній рівень усвідомлення необхідності застосовувати краєзнавство в навчально-виховному процесі школярів, недостатньо міцні знання та індиферентне відношення до застосування, недосконалі практичні вміння розробки, а також відсутність адекватної оцінки ефективності впровадження.

Рівень готовності до краєзнавчо-туристської діяльності розцінювався як низький у випадку відсутності усвідомлення необхідності застосовувати краєзнавство в навчально-виховному процесі

школярів, низького рівня знань та негативної мотивації до застосування, браку практичних умінь розробки, а також дезорієнтації у критеріях ефективності впровадження.

З метою експериментальної перевірки готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності було проведено формувальний експеримент з використанням розробленої методики оцінки і впровадження інформаційних технологій в навчально-виховний процес.

Завдяки методу, який ґрунтується на використанні значень коефіцієнтів ексцесу і асиметрії для приблизної перевірки отриманих даних на нормальність емпіричного розподілу, було доведено нормальність розподілу досліджуваних ознак у представників обох груп за усіма ознаками. Внаслідок підтвердження висунутої гіпотези, для порівняння середньостатистичних показників нами було застосовано параметричний t-критерій Стьюдента. Проведені розрахунки дозволили встановити, що на початку експерименту статистично значущих відмінностей між окремими показниками студентів КГ і ЕГ встановлено не було ($p < 0,05$). Слід зазначити, що перевіряючи достовірність зрушень показників учасників однієї групи в порівнянні до і після експерименту, ми використовували t-критерій Стьюдента для залежних, а при порівнянні показників учасників різних груп після експерименту – для незалежних вибіроквих сукупностей. При цьому зазначені розрахунки було автоматизовано шляхом застосування програми Excel та надбудови до неї Аналіз даних.

Порівняльний аналіз досліджуваних показників дозволив встановити, що у студентів ЕГ за усіма компонентами спостерігалось статистично значуще збільшення рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності з краєзнавства після експерименту ($p < 0,01$) в той час, як статистично значущих зрушень у показниках студентів КГ не відбулось ($p > 0,05$) за виключенням рефлексійного компоненту ($p < 0,05$) (табл. 3).

Таблиця 3

**Оцінка показників готовності
майбутніх вчителів фізичної культури
до краєзнавчо-туристської діяльності до та після експерименту**

Компоненти, бал	Контрольна група, (n=56)				p	Експериментальна група, (n=58)				p
	До		Після			До		Після		
	\bar{x}	Sx	\bar{x}	S		\bar{x}	S	\bar{x}	S	
Когнітивний	2,86	0,26	2,88	0,25	>0,05	2,81	0,28	4,15	0,28	<0,01
Ціннісно-мотиваційний	3,27	0,65	3,30	0,66	>0,05	3,20	0,62	3,97	0,50	<0,01
Діяльнісний	2,74	0,57	2,76	0,56	>0,05	2,89	0,48	3,30	0,34	<0,01
Рефлексивний	2,73	0,55	2,77	0,52	<0,05	2,79	0,47	3,04	0,36	<0,01

Водночас, якщо на початку експерименту середньостатистичні значення компонентів готовності до професійної реалізації знань та умінь з краєзнавства в учасників груп не мали статистично значущих розходжень ($p > 0,05$), то наприкінці експерименту такі розходження були зареєстрованими для усіх досліджуваних компонентів ($p < 0,01$).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отримані дані дають підстави стверджувати, що запропонована інформаційна технологія є ефективною при підготовці майбутніх вчителів фізичної культури в процесі викладання краєзнавчо-туристичних дисциплін.

Розроблена інформаційна технологія стимулювала пошукову активність майбутніх вчителів фізичної культури, сприяла розвитку креативного мислення.. Упровадження інформаційних технологій в навчальний процес позитивно впливало на розвиток всіх компонентів готовності студентів експериментальної групи вирішувати краєзнавчо-туристичні завдання, рівень знань, вмінь і навичок в порівнянні із студентами контрольної групи.

Перспективи подальших досліджень передбачають впровадження засобів інформаційних технологій з елементами критеріїв оцінки готовності майбутніх учителів фізичної культури в процесі викладання краєзнавчо-туристичних дисциплін.

Використані джерела

1. Аверкієва Г. В. Использование педагогического краеведения в подготовке будущего учителя: дис. ... канд. пед. наук / Г. В. Аверкієва. – Архангельск, 1996. – 187 с.
2. Должикова О. А. Перспективы использования мультимедиа технологий в подготовке специалистов по физическому воспитанию и спорту / О. А. Должикова // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. – Чернігів : ЧДПУ, 2008. – Вип. 54. – С. 289–293.

3. Кашуба В. А. Использование компьютерных технологий в процессе физического воспитания студенческой молодежи / В. А. Кашуба, К. Н. Сергиенко, Н. А. Колос, А. И. Алёшина // Молодіжний науковий вісник : зб. наук. праць. – 2007. – С. 16-23
4. Конох А. П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах: автореф. дис ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / А. П. Конох. – К., 2007. – 42 с.
5. Обозний В. В. Краєзнавча підготовка вчителя (теоретичні і організаційно-практичні аспекти) / В. В. Обозний. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. – 254 с.
6. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство: навчальний посібник / Є.В. Панкова. – К.: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
7. Петров П. К. Информационные технологии в физической культуре и спорте: учебное пособие / П. К. Петров. – М. : Изд. центр "Академия", 2008. – 288 с.
8. Ткачівська І. М. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до туристсько-краєзнавчої роботи з учнями: автореф. дис. ... канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / І. М. Ткачівська. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2009. – 21 с.

Sinyogovets L., Kurilova V., Pavlenko V.

METHODICAL FEATURES OF DETERMINATION OF CRITERIA OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE TO CREEK AND TRAVEL WORK BY INFORMATIONAL TECHNOLOGIES

The article deals with the results of theoretical and experimental studies on the readiness of future teachers of physical culture for regional studies and tourism activities. The criteria of value-motivational, cognitive, activity and reflexive components of readiness for regional studies and tourism activity are determined. The criteria of high, sufficient, average, low levels of readiness of future teachers of physical culture for local studies and tourism work in the school are determined. The theoretical and practical methods of teaching in the process of preparing future teachers of physical culture and the development of recommendations for their further improvement through the introduction of information technology education on the example of teaching regional studies and tourism disciplines are substantiated. With the introduction of information technology in the process of teaching regional studies and tourism were used three stages: tentative or informational, executive and control-correction.

The effectiveness of the implementation of the methodology for assessing the knowledge and influence of information technology in the state of readiness of students for regional studies and tourism activity has been experimentally tested. The obtained data give grounds to assert that the proposed information technology is effective in preparing future teachers of physical culture in the process of teaching regional studies and tourism disciplines.

The developed information technology stimulated the search activity of future teachers of physical culture, promoted the development of creative thinking. The introduction of information technologies into the educational process positively influenced the development of all components of readiness of students of the experimental group to solve the regional studies and tourism tasks, the level of knowledge, skills and abilities compared with the students of the control groups

Key words: regional studies, tourism, future teachers of physical culture, information technologies, readiness, evaluation criteria.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2017